

ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ ДЕПОЗИТАМИ

ОЛЬГА ЗАСЛАВСЬКА,

магістр з обліку та аудиту, м. Ужгород

У статті розглядається проблема ресурсного забезпечення комерційних банків. Виконано аналіз формування депозитних ресурсів банківської системи України. Розглянуто проблеми формування та управління депозитами в контексті оптимізації ресурсної бази банку.

Ключові слова: банківські ресурси; банківські депозити; управління банківськими депозитами; оптимізація ресурсної бази банку.

Постановка проблеми. Процес переходу України до якісно нової форми економічних відносин, що базуються на ринкових принципах ведення господарства, зумовив необхідність внесення кардинальних змін до фінансово-кредитної сфери економіки, яка відіграє ключову роль у забезпеченні руху грошових потоків, тим самим створюючи базові передумови суспільного відтворення. Основною ланкою цієї сфери є банківська система, якій належить провідне місце в загальному механізмі організації та регулювання господарського життя суспільства й від ефективності функціонування якої вирішальною мірою залежить успіх соціально-економічних перетворень у країні загалом. Розвинута банківська система є необхідною умовою ефективного функціонування економіки.

Фінансова стійкість та ефективна діяльність банків, у свою чергу, визначаються стабільністю та достатністю їхньої ресурсної бази. Банківська система, як відомо, покликана мобілізувати фінансові ресурси економіки та перетворювати їх на дієвий капітал, що приносить дохід. Отже, формування й ефективне використання ресурсної бази банківського сектора стає вирішальним чинником зростання та розвитку ринкової економіки.

На відміну від розвинених країн, де банківський капітал пройшов тривалий шлях розвитку, ресурсна база банківської системи України знаходиться на стадії становлення та розвитку. Світова фінансова криза 2008 року суттєво ускладнила діяльність банків, які втратили значну частину свого капіталу через потужний різкий відтік ресурсів. В умовах економічної нестабільності загострюється проблема ефективного розвитку банківських установ та підтримання їхньої ліквідності. Сьогодні на перший план виходить комплексна проблема формування ефективної політики ресурсного забезпечення банківської діяльності та розробка механізмів її реалізації.

В умовах дефіциту кредитних ресурсів актуальною для науковців та практиків є проблема ефективного управління наявними та потенційними ресурсами банківських установ. Вирішення вказаної проблеми вимагає детального аналізу зовнішніх та внутрішніх умов роботи банку, оцінки його фінансово-економічного стану, стратегії поведінки банку на ринку, стану планування, рівня технічного оснащення, кваліфікації персоналу, інформаційного забезпечення організаційної структури банку тощо.

Огляд і аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні концепції, присвячені проблематиці депозитної діяльності банків, ускладнюються та диференціюються разом зі зміною умов функціонування й обігу позикового капіталу. Спроби осмислити й теоретично обґрунтувати сутність та роль депозитних ресурсів пов'язані з процесами розвитку позикового, а згодом грошового капіталу. Зокрема, проблеми депозитної діяльності в контексті формування збережень та інвестицій розглядали А. Сміт, Дж. С. Мілль, Д. Рікардо, І. Фішер, К. Віксель. Пізніше вони досліджувались Дж. М. Кейнсом, Дж. Хіксом, М. Фрідменом, Г. Джонсоном, Е. Дж. Доланом, Ф. Мишкіним та ін. Значний внесок у дослідження депозитної бази комерційних банків зробили такі зарубіжні економісти, як Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, які аналізували проблеми формування депозитних вкладів у структурі ресурсної бази комерційного банку з двох позицій: управління банківським капіталом та управління зобов'язаннями банку. Проблемам формування ефективної депозитної політики комерційних банків присвячені роботи російських учених, серед яких варто відзначити праці Є. Жукова, О. Лаврушина, В. Усоскіна, В. Кисельова, В. Щелкунова та ін.

Дослідженню ресурсної бази банків, окремих аспектів її формування та управління присвячено і роботи багатьох відомих українських учених. Концептуальні засади, пов'язані з мобілізацією банківських ресурсів, досліджували у своїх працях Л. Борщ, О. Васюренко, У. Владичин, А. Демкіна, Б. Луців, А. Мороз, Н. Попов, М. Савлук та інші. Особливості управління та окремі аспекти формування інвестиційних ресурсів на фінансовому ринку розглядали А. Дзюблюк, Д. Завадська, Т. Майорова та інші. Процеси банківського фінансування інвестиційних програм та трансформації короткострокових банківських ресурсів у довгострокові вивчали Н. Бицька, А. Вожжов, В. Корнев, Ю. Уманців та інші.

У працях цих науковців проведено дослідження широкого спектра питань становлення та розвитку банківської справи, здійснено глибокий аналіз проблем банківської системи, розроблено сучасні методи управління банківськими ресурсами тощо. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних учених з окресленої проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні. Незважаючи на значну кількість досліджень, формування ресурсного потенціалу

№ 5 (112) липень-серпень 2011 р.

банківського сектора економіки залишається недостатньо вивченою проблемою: дискусійними є питання оптимального співвідношення депозитних інструментів та особливості формування депозитної політики в умовах зростаючої конкуренції; не належна увага приділена особливо актуальній сьогодні проблемі адаптації відомих моделей управління банківськими ресурсами до реалій української економіки.

Метою статті є дослідження механізму формування банківських ресурсів та управління ними, аналіз сучасного стану ресурсної бази банківської системи України, визначення підходів до вдосконалення політики ресурсного забезпечення банківської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Формування та управління банківськими ресурсами є одним із найбільш важливих напрямів банківського менеджменту. Дослідження діючої системи управління ресурсною базою банку насамперед потребує аналізу формування банківських ресурсів, а також пошуку шляхів удосконалення цих процесів.

Вивченню окремих аспектів окресленої проблеми присвячені роботи багатьох науковців і практиків, серед яких варто виділити публікації М. Алексєнкі, Н. Бицької, Л. Васюренка, Д. Завадської та ін. [1, 2, 5-10].

Банківські ресурси - це основа діяльності комерційного банку, оскільки від їх формування залежать масштаби його діяльності та обсяги отримуваних прибутків. Їх прийнято визначати як сукупність грошових коштів і виражених у грошовій формі матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій та надання послуг [1].

Діяльність комерційних банків полягає в залученні коштів і наданні їх у позику або інвестування за більш високими процентними ставками. Банки виступають посередниками між економічними суб'єктами, які мають у своєму розпорядженні тимчасово вільні кошти, й економічними суб'єктами, які їх потребують. Акумуляючи грошові заощадження юридичних і фізичних осіб, банки перетворюють їх на позиковий капітал, тобто грошовий капітал, наданий у позику власниками на умовах повернення за плату у вигляді відсотка.

З огляду на джерела створення, ресурси комерційних банків поділяються на власні та залучені. До складу власних ресурсів включаються кошти фондів комерційного банку, утворених при його створенні

за рахунок коштів акціонерів, а згодом за рахунок відрахувань від прибутку. Власні ресурси - це лише відправна точка для організації банківської справи, і їхня роль більшою мірою зводиться до гарантування прибутковості й фінансової стійкості комерційного банку.

Головним джерелом банківських ресурсів є депозити (вклади), які складають значну частину всіх пасивів комерційного банку. У світовій практиці їх частка у структурі пасивів становить від 60 % до 80 %. Депозит (вклад) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, які розміщені власником або третьою особою за рахунок і за дорученням власника на рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладникові (або за його дорученням іншій особі), як правило, з процентом [1].

Аналіз формування депозитних ресурсів банківськими установами України за останні десять років свідчить про стійку тенденцію до зростання частки депозитів у загальному обсязі банківських ресурсів. Так, на початок 2001 року залучені кошти українських банків становили 76,3 % обсягу всіх ресурсів. Варто відмітити, що вклади населення становили достатньо суттєву частку - 23,7 % усієї суми банківських зобов'язань [5].

Протягом наступних років темпи вкладів фізичних осіб були достатньо високими. При цьому слід зазначити, що зростання вкладів спостерігалось як у кількісному, так і в якісному відношенні. Так, за період від 01.01.2001 р. до 01.07.2004 р. обсяги строкових вкладів фізичних осіб зросли з 4,5 млрд грн до 31,1 млрд грн, тобто майже в 7 разів, а обсяги вкладів фізичних осіб до запитання за той же період зросли від 2 млрд грн до 9 млрд грн, тобто в 4,5 раза [2].

Позитивна динаміка залучення коштів на депозитні рахунки та зростання довіри населення до банківської системи спостерігалась до 2008 року. За цей період обсяги залучених банками депозитів зросли з 39,5 млрд грн до 359,7 млрд грн, тобто в 9 разів. Якщо вклади фізичних осіб у 2002 році переважали вклади суб'єктів господарювання на 17,2 %, то в 2006 році - на 46, 7 %, а в 2009 році - на 84,3 %. При цьому протягом усього періоду переважали строкові депозити фізичних осіб. Показовим є те, що депозити в національній валюті переважали депозити в іноземній валюті майже вдвічі протягом усього досліджуваного періоду (табл. 1).

Таблиця 1. - Депозити, залучені комерційними банками України, у розрізі видів валют і строків погашення (у млн грн)*

Період (рік)	Разом	Депозити суб'єктів господарювання					Депозити фізичних осіб				
		Разом	у тому числі		у тому числі		Разом	у тому числі		у тому числі	
			у національній валюті	в іноземній валюті	до запитання	строкові		у національній валюті	в іноземній валюті	до запитання	строкові
2002	39467	16799	12615	4184	11893	4885	19699	11983	7716	5379	14320
2003	62480	23901	18211	5690	15287	8614	33115	19595	13520	7925	25189
2004	84598	34365	24183	10182	21712	12653	42502	22961	19541	9832	32670
2005	134754	50976	37121	13855	29406	21569	74778	43688	31090	18660	56118
2006	185917	65614	45732	19882	32938	18176	108859	59889	48970	25940	82921
2007	283875	95583	72104	23479	47504	39281	167239	102379	64860	40123	127116
2008	359740	118188	75281	42907	61204	45776	217860	110016	107844	40578	177281

*Складено на основі [3]

Динаміка залучення депозитів банками протягом 2008 року зазнала суттєвих змін. Зокрема, у першому півріччі темпи зростання депозитних вкладів були на достатньо високому рівні й відповідали високій економічній активності в країні. Уповільнення темпів зростання відмічалось, починаючи з квітня 2008 року. Така динаміка відповідала загальному зниженню економічної активності на тлі погіршення зовнішнього та внутрішнього попиту та внаслідок штучно спровокованого посилення недовіри в населення до фінансового стану окремих банків та банківської системи в цілому. Починаючи з жовтня 2008 року, відбулось значне вповільнення темпів зростання обсягу депозитів (до 126,7 % за підсумками 2008 року порівняно із 152,7 % у 2007 році).

Протягом 2010 року ситуація на грошово-кредитному ринку характеризувалась поступовим відновленням довіри вкладників до банківської системи в цілому та національної валюти зокрема. Про це свідчить стабільний приріст коштів на депозитних рахунках у банках, насамперед у національній валюті. У 2010 році депозити зросли на 24,4 % - до 416,6 млрд грн порівняно зі скороченням на 6,9 % у 2009 році. Прискореними темпами зростали депозити в національній валюті (138,3 %) порівняно з депозитами в іноземній валюті (109,6 %).

За 2010 рік депозити суб'єктів господарювання зросли на 21,3 млрд грн, або на 22,5 % (порівняно зі скороченням на 19,3 % у 2009 році), і за станом на 01.01.2011 р. становили 116,1 млрд грн. Приріст депозитів суб'єктів господарювання було забезпечено винятково за рахунок приросту коштів у національній валюті - на 21,8 млрд грн, або на 37,0 %. Залишки депозитів в іноземній валюті за рік скоротились на 0,5 млрд грн, або на 1,3 %.

Депозити фізичних осіб протягом 2010 року зросли (за рік на 61,0 млрд грн, або на 28,5 %) порівняно зі скороченням (на 3,8 млрд грн, або на 1,7 %) у 2009 році й на 01.01.2011р. становили 275,1 млрд грн. Частка депозитів у національній валюті в загальному обсязі депозитів населення збільшилась із 47,2 до 52,0 %. Водночас приріст депозитів в іноземній валюті за рік становив 19,2 млрд грн, або 16,9 % (порівняно з приростом на 5,2 млрд грн, або на 4,8 % у 2009 році) [4].

Дослідження джерел формування депозитної бази банківських установ дає підстави стверджувати, що в структурі вкладів суттєво переважають депозити фізичних осіб. Значення вкладів населення для ресурсного забезпечення українських банків важко переоцінити, оскільки саме вони є одним з основних джерел формування ресурсів банківського сектора. Особливо це стосується спеціалізованих ощадних банків, частка вкладів фізичних осіб у структурі пасивів яких, згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність", повинна перевищувати 50 %.

Однак слід наголосити, що значення депозитів фізичних осіб не можна абсолютизувати, оскільки, поперше, понад 85 % вкладників в Україні мають депозит, що не перевищує граничного обсягу, забезпеченого Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. По-друге, фізичні особи, які переважно є дрібними вкладниками, в обслуговуванні коштують банку значно дорожче, ніж більш потужні клієнти, а депозитні вклади фізичних осіб (особливо вклади до запитання) за своєю сутністю є менш надійним джерелом формування ресурсної бази банку, оскільки приватні вкладники значно більше, ніж юридичні особи, схильні до прийняття необґрунтованих рішень.

№ 5 (112) липень-серпень 2011 р.

Крім того, у розвинутих країнах більша частина довгострокових приватних коштів вкладається не в банки, а в цінні папери та різноманітні інвестиційні фонди, які пропонують значно вищий відсоток для довгострокових інвестицій. Можна прогнозувати, що з розвитком фондового ринку в Україні ця тенденція теж матиме місце, спричиняючи певне скорочення ресурсної бази для комерційних банків.

У контексті вищесказаного значної ваги в системі банківського менеджменту набуває управління ресурсами. Управління банківськими ресурсами уособлює діяльність, пов'язану із залученням грошових коштів вкладників та інших кредиторів, визначення величини та відповідної структури джерел ресурсів у тісному взаємозв'язку з їх розміщенням. Основним завданням управління ресурсами банку повинно бути найбільш ефективне їх використання, що реалізується через здійснення банками збалансованої пасивної та активної банківської політики. Ефективність такої політики забезпечується комплексним вирішенням таких завдань:

- розробка критеріїв оптимізації ресурсної бази банку для визначення оптимальної структури банківських ресурсів;

- формування основних засад політики управління ресурсами банку;

- використання на практиці розроблених методів оптимізації обсягів ресурсного забезпечення та ефективного використання ресурсного потенціалу.

Проведення депозитних операцій потребує постійного узгодження їх об'ємних, часових і вартісних характеристик із поточними й прогнозованими активними операціями. Із цією метою здійснюють постійний контроль за динамікою руху депозитних ресурсів (особливо короткотермінових), що найбільшою мірою сприяють забезпеченню відповідної ліквідності балансу. Плануючи депозитні та вкладні операції, банк повинен стежити, щоб резерви вільних грошей були мінімально допустимими. Банківський портфель активів і пасивів потрібно розглядати як єдине ціле, що визначає роль сукупного портфеля банку в досягненні загальних цілей високого прибутку та прийняттого рівня ризику [6].

Комерційним банкам необхідно структурувати джерела ресурсів відповідно до чітко визначених цілей:

- 1) використовувати ті джерела, які мінімізують витрати залучення коштів, унаслідок чого в розпорядженні банку залишається більше нових ресурсів для збільшення його прибутку й капіталу;

- 2) обирати оптимальні пропорції між величинами залучених коштів і капіталу, які забезпечують бажаний рівень стабільності фондів, так, щоб банк мав змогу тримати високоприбуткові активи, що зазвичай вимагають інвестицій на триваліші терміни за вищого рівня ризику.

Важливим напрямом банківського менеджменту є оптимізація диференціації відсоткових ставок за депозитними та вкладними рахунками залежно від термінів та інших характеристик вкладу з метою забезпечення необхідного обсягу ресурсів за мінімальною можливою у відповідних умовах ціною, що в кінцевому рахунку забезпечить максимізацію прибутку.

Висновки

У сучасних умовах пріоритетним завданням банківського менеджменту є процес формування ресурсів, оптимізація їхньої структури та якості управ-

ління джерелами грошових коштів, які формують ресурсний потенціал банку.

Політика ресурсного забезпечення банків повинна бути орієнтована на ефективне формування кредитного потенціалу банківського сектора як необхідної передумови розвитку економіки.

Ефективність управління банківськими ресурсами визначається рівнем оптимізації управління активами й пасивами, який може забезпечити максимальний прибуток при визначеному рівні ліквідності банку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеєнко М. Капітал банку : питання теорії і практики : [монографія] / М. Алексеєнко. - К. : КНЕУ, 2002.
2. Бицька Н. Кошти населення у формуванні ресурсної бази банків / Н. Бицька // Вісник Національного банку України. - 2004. - № 12. - С. 26-28.
3. Бюлетень НБУ. - 2009. - № 3. - С. 140-142.

4. Бюлетень НБУ. - 2011. - № 2. - С. 3-4.
5. Васильченко З. Кошти населення у формуванні фінансових ресурсів банків / З. Васильченко // Фінанси України. - 2002. - № 4. - С. 94-104.
6. Васюренко О. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. - 2002. - № 1 (143). - С. 58-64.
7. Єгоричева С. Соціальна роль та соціальна відповідальність комерційних банків / С. Єгоричева // Вісник Української академії банківської справи. - 2008. - № 1 (24). - С. 70-76.
8. Завадська Д. Оптимізація кредитно-депозитної стратегії банку / Д. Завадська // Банківська справа. - 2004. - № 3. - С. 87-91.
9. Корнев В. Банківський сервіс на ринках залучення і розміщення капіталу / В. Корнев // Банківська справа. - 2006. - № 1. - С. 82-93.
10. Розподіл активів та ресурсів банків у розрізі областей України станом на 1 липня 2007 року // Финансовые риски. - 2007. - № 2 (47). - С. 18-19.

О. Zaslavs'ka

THE QUESTION OF THE FORMATION AND MANAGEMENT OF BANK DEPOSITS

The article discusses the problem of resource maintenance of commercial banks. There was analyzed the formation of deposit resources of the banking system of Ukraine and studied the problems of formation and management of deposits in the context of optimization of the bank resource base.

Key words: banking resources, bank deposits, bank deposit management, optimization of the resource base of the bank.

© О. Заславська

Надійшла до редакції 06.07.2011

УДК 657.37

ФІНАНСОВЕ ЗВІТУВАННЯ ЯК СИСТЕМА РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ

ЮЛІЯ ІВАХІВ,

аспірант Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

У статті обґрунтовано поняття "фінансове звітування" як система створення, перевірки, подання й використання інформації про господарську діяльність підприємств. Наведено основні відмінності між фінансовим звітуванням як процесом і фінансовою звітністю як інформаційним продуктом.

Ключові слова: інформація, фінансова звітність, фінансове звітування.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Якісна інформація є чи не єдиним важелем урегулювання конфліктів, які часто загострюються, практично в усіх сферах суспільного життя. Її значення посилюється саме сьогодні, в умовах фінансово-економічної нестабільності, надзвичайного динамізму соціально-економічного розвитку суспільства. У системі інформаційного забезпечення учасників економічних відносин і макроекономічного управління чільне місце посідає фінансова звітність. Вона є публічним, загальнодоступним джерелом інформації про

діяльність підприємства. За її допомогою на періодичній основі зацікавлені особи мають змогу отримувати відомості фінансового і нефінансового характеру про результати минулих господарських операцій підприємства, його поточний фінансово-майновий стан і перспективи продовження діяльності в майбутньому. На основі фінансової звітності користувачі аналізують ефективність розміщення й концентрації економічних ресурсів у певній сфері господарських відносин на договірних умовах, оцінюють економічний потенціал зростання віддачі від їх

№ 5 (112) липень-серпень 2011 р.